

LBRIS

We know
books

MIRCEA ELIADE

Întoarcerea din Rai

roman

Prefață și referințe critice de Oana Soare
Fișă biobibliografică de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX

Coperta seriei de autor „Mircea Eliade“: Mădălina Pricop
Imaginea copertei I: Calea Victoriei, anii '20-'30, compoziție
fotografică

Redactor: Ioana Marcu

Tehnoredactor: Ecaterina Pislă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ELIADE, MIRCEA

Întoarcerea din Rai: roman/Mircea Eliade; pref. și referințe critice
de Oana Soare, fișă biobibliografică de Lucian Pricop – București:
Cartex 2000, 2024

ISBN 978-606-091-168-5

I. Soare, Oana (pref.)

II. Pricop, Lucian (ed.,șt.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Romanul generației ca „roman oceanografic“ (prefață de Oana Soare).....</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	34
<i>Referințe critice.....</i>	41
<i>Notă asupra ediției.....</i>	59

ÎNTOARCEREA DIN RAI

Partea I	63
Partea a II-a	185
Partea a III-a.....	299

I

Când a auzit ușa de la baie închizându-se, Pavel sări din pat și răsufală adânc, liber, ca și cum s-ar fi temut până atunci să respire în voie. De aproape zece minute se prefăcea că doarme, acoperindu-și fața cu brațul și respirând lent, ritmat, ferindu-se să atragă atenția femeii. Cum a simțit că se coboară din pat, inima începu să-i bată: va putea rămâne câteva minute singur? În după-amiezile acestea de dragoste, dorea și aștepta singurătatea cu o neliniște bolnăvicioasă; un minut de libertate i se părea neprețuită fericire; încerca atunci să se regăsească, să viseze. Nu știa ce să facă mai întâi: să se întindă băiețește, să-și rezeme picioarele de perete visând în voie, să privească prin perdelele albe în stradă, și dincolo, în casa cu ziduri înalte. Minutele acestea nu se asemănau cu nicio altă singurătate; erau parcă o oază într-un deșert de pasiune, de plăcută oboseală și zadarnică ardere. Avea, altădată, ceasuri și nopți întregi de libertate; era atunci singur și putea face orice. Dar singurătatea aceea adesea îl deprima, îl chinuia cu golurile ei, era o libertate de care nu-și dădea seama, pe care nu o putea prețui. Adevărată libertate i se păreau numai minutele pe care le putea smulge tovarășiei iubitei sau a prietenilor; să poată fugi de lângă ei, chiar numai pentru câteva clipe, să rămână singur, fără nicio prezență în jurul lui, să nu mai simtă dragostea, să nu mai simtă nicio mână întinsă spre el, nicio răsufalare nutrită din răsufalarea lui.

Se apropie de fereastră și ridică încet faldul perdelei. Își rezeamă cotul de zid, iar cu mâna cealaltă apucă mânerul ferestrei; îl răsucește încet, cu voluptate, parcă s-ar fi jucat la poarta unei închisori. Ce simplu ar fi să plec, așa deodată, fără rămas-bun,

gândi. O ușă care se închide, gangul – și apoi strada fără paznic, fără iubire, pe care poți alerga oriunde, te poți opri oricând. Gândul că ar putea fugi de lângă ea, chiar numai pentru câteva clipe, îi comunică o emoție turbure, liniștită, care îi place totuși, cu ispitirile ei exilante, cu neprevăzutul ei. Dar e în pijama, și Una se va întoarce din clipă în clipă. Și apoi, plecările acestea nu rezolvă nimic (era o îndoială care revenea în chip automat de câte ori se gândea la fugă). Nu înseamnă nimic să fugi, înainte de a uita. Dacă ai putea fugi fără să ei cu tine atâtea resturi care te vor aduce înapoi; de pildă, să poți fugi fără remușcări. Puțin să-ți pese de ce lași în urma ta, să fii un soi de Don Juan, un ticălos; fără îndoială că orice bărbat care vrea să facă ceva în viață trebuie să fie un ticălos. Unul pentru care să nu existe dramele altora, suferințele celor pe care se întâmplă să-i iubești...

Se lipește aproape de fereastră, cu întreg trupul. Perdelele le ține depărtate cu amândouă brațele. Stă înfipt acolo în lumină, cu oarecare ostilitate, încercând să-și lege gândul de ceva înainte de a se fi mistuit minutele de singurătate. Una se poate oricând întoarce în odaie. Dacă se îmbracă, va întârzia poate mai mult; dar nu se duce nicăieri în după-amiaza aceasta, nu se va îmbrăca. Își amintește acest amănunt aproape cu tristețe. Și totuși o iubesc. Fără îndoială că o iubesc. Poate tocmai de aceea aș dori să fiu cât mai departe de ea în ceasul acesta. Și dacă m-ar întreba deodată „Ce vrei Paul?” – n-aș ști ce să-i răspund. Nu pot fără ea, nu vreau nici cu ea. Trebuie să rămân singur ca să știu ce vreau; chiar dacă aș voi să-mi petrec restul zilelor numai și numai printre oameni, tot trebuie să rămân o clipă singur și să hotărâsc asta... Adevărul este că oamenii fug de fericire, nu o caută. De câte ori întâlnesc fericirea, fug de ea sau o ratează, fac orice din ea numai să se transforme în altceva... La urma urmelor, puțin mă interesează fericirea. Mă sufoc acum, asta știu, dar nu știu de ce. Nu-mi lipsește nimic. Dacă aș găsi un motiv să fiu trist...

Întinde mai mult brațele, depărtând perdelele. Strada e liniștită, luminoasă. În grădina din față nu s-a întâmplat nimic de când privește; niciun câine, nicio servitoare n-a trecut pe alee. O fi

având și doamna un *rendez-vous*? Să coboare acum și să sune la poarta cea mare, să întrebe de doctorul Rozen, așa, numai ca să se amuze și să strice *rendez-vous*-ul doamnei. Cum făcea în liceu, când intra cu David în toate gangurile și întreba de un imaginar dr Rozen, ca să vadă ce răspund ceilalți. Poate oamenii așteptau pe cineva, poate se temeau de cineva, poate soneria le-a stricat somnul sau le-a dat speranțe... Câtă lume așteaptă în București, și ce așteaptă? Dav alcătuiuse o întreagă teorie despre așteptarea aceasta. Să-l văd pe Dav sau să nu-l văd? Se simte deodată plictisit, fără chef: gândul acesta, al întâlnirii cu David, l-a ispitit mereu astăzi, de câte ori a rămas singur. Se gândește la el de câte ori vrea să nu mai gândească la nimic. Parcă îl îndeamnă ceva către David, astăzi. Și, totuși, nu pot să-l văd; pentru întâia oară când nu mă pot duce la David; ba nu, parcă a mai fost odată, de mult, nu mai știu din ce cauză; ca și acum, de altfel, întocmai ca și acum...

Aude ușa deschizându-se și brusc lasă perdelele. Se prefăce somnoros, se întinde, se freacă la ochi. Una trece pe lângă el și îl mângâie pe păr, fără să vorbească. Se oprește apoi în fața dulapului și îl deschide. Se îmbracă. În aceeași clipă îi fu rușine de el, de bucuria meschină care îl străbătuse și se îndreptă către Una. O îmbrățișă, silindu-se să fie cât mai firesc (dar pentru că nu mai știa de mult ce este firesc și ce nu e, își compunea o naturalețe penibilă, cu gesturi prea spontane ca să mai fie reale, cu stângăcii prea conștiente ca să nu atragă atenția celeilalte).

– Te grăbești? (Numai să nu mă silească s-o însoțesc. Pe bulevard, până la Dav acasă, trebuie să fie o minune acum; să-ți poți pierde timpul singur, oh, Doamne, singur...)

I-a auzit răspunsul în clipa când aprindea o țigară. Fumatul îi regiza o serie de mișcări pe care altminteri nu le-ar fi putut face. Chiar o îmbrățișare e mai puțin responsabilă cu o țigară în mână (brațul ținut departe de trupul strâns și în cele din urmă liberându-te cu un zâmbet: „Stai să nu te frig, dragă!“). Vasăzică e liber, două ceasuri mai devreme decât s-ar fi așteptat. Nu se bucură prea mult. Îndată ce este sigur că i s-a dat ceva, parcă dorește mai puțin

acel lucru; i se pare firesc că îl are. Începe chiar să-l irite indiferența aceasta, și poate i-ar place altceva; i-ar place să nu fie lăsat singur, ca să-și poată iubi atunci singurătatea, să-și făgăduiască și să viseze la bucuriile unor apropiate ceasuri de meditație, care nu se împlineau niciodată. Cunoaște de mult chinul acestor bucurii care pier în clipa descoperiri lor, vacuitatea în care se trezește atunci când aștepta să aibă într-adevăr ceva de făcut, să gândească, să lucreze; cunoaște de mult indiferența aceasta la tot și la orice. Aproape că s-a învățat să le considere fibre din sufletul său, fluctuațiile acestea, vidul acesta fără sens și fără continuitate.

Se îmbracă fumând, și fumul îl înghite acru, usturător. O prea mică neplăcere, desigur, dar care îi face bine, căci îi completează deplin toropeala. Privește la răstimpuri trupul de alături; parcă l-ar ispiti din nou, așa cum vede centura și o lucire a coapsei. Dar se pleacă să-și încălze pantofii; e mai bine, e mult mai bine să nu mai întârzie. S-au dus de mult zilele de nebunie, când ne dezbrăcam de trei patru ori înainte de a pleca și ne opream câteodată în ușă. Cum o prindeam cu mâna pe clanță, sărutându-mă, și o purtam îndărăt spre pat. O iubeam mai puțin atunci, mult mai puțin.

Nu se gândește niciodată la începutul dragostei, nici nu-și poate aduce aminte episoade decât dacă l-ar întreba Una, și și-ar munci amândoi memoria, și-ar controla reminiscentele. Dar timpul acela are un parfum și un gust al lui propriu, pe care îl poate evoca oricând, fără să facă vreun efort; timp pe care îl recunoaște spontan dintr-o altă mie de timpuri. „Asta e din săptămâna când am cunoscut-o pe Una“; „asta e din luna când dormeam la ea, în strada Izvor“. Vedea câteodată un crâmpci de cer, și numaidecât simțea timpul din epoca cea mai turburată a dragostei lui cu Una. Toate amănuntele pasiunii acesteia feroce, toate fazele ei, cu descoperirile, suferințele și înseninările (totdeauna crezute finale), le uitase în bună parte sau zăceau atât de bine ascunse încât numai prezența Unei, sau vreun șoc, sau cine știe ce atentă aducere-aminte le-ar fi putut evoca. Dar timpul în care se realizase și se consumase dragostea lor căpătase ceva insensibil – o culoare, o muzică, un gust propriu – și putea fi recunoscut oriunde. Erau

ceasuri din zi când își putea spune perfect: „Acum sunt cu Una, în săptămâna noastră de miere.“ Și lumina soarelui, și zgomotul clipei, și odihna sufletului – toate erau altfel pe atunci.

Nu își aduce deloc aminte de începuturile pasiunii, așa cum privește pe Una, cu coapsa ei goală; câteva gânduri, gustul timpului de-atunci, februarie. Dar gustul acela de o clipă cuprinde întreaga istorie a lui și a Unei. S-ar putea confunda în prezența aceea, ar putea-o păstra ceasuri întregi, ar putea-o desfășura într-un film magnific – scenă după scenă, rană după rană – ar putea-o evoca și prelungi. Dar o lasă să lunece pe lângă el fără părere de rău. Este un trecut pe care nu-l poate suporta; a fost prea fericit atunci, prea înconștient; o iubea puțin pe Una, iubea mai mult iubirea, pe care o așteptase atâția ani, alături de alte femei. Acum e altfel; acum o iubește pe ea, individualizată, desprinsă din prezent, depărtată de ceilalți oameni, izolată ca într-o cușcă în pasiunea și chinul lui. Este o altfel de dragoste, inutilă și blestemată și îl apasă, îl obosește, îl silește să mintă – și pe ea, și pe el –, îl răsucesce. Nu mai e drept, a crescut răsucit, îl dor mădularele, îi putrezește sângele. S-a desprins prea mult din iubirea dintâi, s-a contopit prea mult cu Una. Parcă ar putrezi... Nu, asta e o simplă imagine, un fel simplu de a exprima stări mult mai turburi, mai nedecise. Dacă i-aș vorbi odată, așa cum trebuie să-i vorbesc. De ce n-oi fi eu în stare să exprim ceea ce este esențial în mine? Alte lucruri, alte stări, pe care le gândesc numai, și pe care le înțeleg oarecum văzute din afară, le pot scoate la lumină precise și subtilizate. Nu știu cine mă numea un fin psiholog, sau parcă spunea altfel; ceva cu „fin“ în orice caz, ceva subtil. Și totuși, lucrurile astea decisive rămân în mine. Nici Dav nu bănuiește. Iar Una cât e ea de deșteaptă, și ghicește atâtea adâncimi pe care alți oameni nici nu le bănuiesc, chiar ea nu vede ce se petrece, Dumnezeu știe unde, în sufletul meu sau în destinul meu de tânăr.

Dacă n-aș iubi-o atât, dacă nu mi-ar fi teamă că nu are să mă înțeleagă, i-aș vorbi. O mână pe umăr, cu cealaltă prinzându-i mâna ei, privind-o în ochi, cald, senin, prietenește. Una scumpă, hai să încheiem decent dragostea noastră; să-ți spun că te-am

LBRIS

We know
books

MIRCEA ELIADE

Huliganii

roman

Prefață și referințe critice de Oana Soare
Fișă biobibliografică de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

Coperta seriei de autor „Mircea Eliade”: Mădălina Pricop
 Imaginea copertei I: Grup de studenți la filosofie, 1931, arhiva
 Bibliothèque de Québec

Redactor: Ioana Marcu

Tehnoredactor: Ecaterina Pislă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ELIADE, MIRCEA

Huliganii: roman/Mircea Eliade; pref. și referințe critice de Oana Soare, fișă biobibliografică de Lucian Pricop – București: Cartex 2000, 2024

ISBN 978-606-091-177-7

I. Soare, Oana (pref.; ed. șt.)

II. Pricop, Lucian (ed.șt.)

821.135.1

Pentru comenzi și informații, vă rugăm să ne contactați la:

- Tel./fax: 021/323.41.30; 021/323.00.76
- Tel.: 0745.069.898; 0729.951.763
- www.edituracartex.ro
- e-mail: comenzi@edituracartex.ro
- e-mail: comanda.cartex@gmail.com
- O.P. 4, C.P. 184, București

CUPRINS

<i>Un roman ambițios și controversat. Un titlu înșelător și polemic</i> (prefață de Oana Soare).....	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	30
<i>Referințe critice</i>	37
<i>Notă asupra ediției</i>	67

HULIGANII

Partea I	71
Partea a II-a	253
Partea a III-a.....	361

UN ROMAN AMBIȚIOS ȘI CONTROVERSAT

Un titlu înșelător și polemic

Într-o măsură încă și mai mare decât în cazul romanului precedent, *Întoarcerea din Rai*, a cărui continuare este, frapează plasarea în răspăr a autorului în raport cu *Huliganii*, Eliade delimitându-se, de câte ori are prilejul, în epocă, dar și mai târziu, de problematica și mai ales de caracterul violent al scrierii de față. În *Memorii*, atunci când reconstituie geneza romanului, autorul începe prin a oferi detalii despre decodarea specială a conceptului din titlu, neangajată politic, așadar *neutră* și totodată polemică în raport cu utilizările lui curente în epocă. Acest fapt ar avea repercusiuni asupra problematicii operei și asupra profilului unora dintre protagoniști. Să ascultăm confesiunea lui Eliade: „Acțiunea se concentra, de altfel, în jurul lui Petru și al prietenului lui, Alexandru Pleșa. Fiecare din ei ilustra, în felul lui, un mod de a fi în lume, pe care-l numisem «huliganic», pentru că implica în același timp o înconștientă împinsă până la cruzime și o încredere absolută în ei înșiși. Sensul curent al termenului huligan se referea la grupurile de tineri antisemiți, gata să spargă geamuri sau capete, să atace și să jefuiască sinagogi, să ardă cărți. Nimic din toate acestea nu se întâmpla în romanul meu. Contextul politic, adică mai precis antisemit, al «huliganismului» era cu desăvârșire absent. Cu toate acestea, purtarea lui Petru Anicet, Pleșa sau Mitică Gheorghiu era tot atât de violentă și de iresponsabilă ca a oricărui huligan de rând. Ceea ce deosebea personajele romanului meu de alți tineri dinaintea lor sau contemporani cu ei era, pe de o parte, brutalitatea cu care intraseră în viață, iar, pe de altă parte, certitudinea lor că dacă «vor învinge» li se va da dreptate. Evident, nu era vorba de o victorie exterioară, dobândită prin parvenitism sau oportunism politic,

ci de împlinirea propriului lor destin.“ Dincolo de aceste precizări, ambiguitatea conceptului din titlu prejudiciază însăși receptarea romanului, citit uneori în cheie rigid politică, autorul fiind acuzat, în epocă și mai târziu, de pactizare cu ideile extreme (extremiste) ale unora dintre personaje. Or, dincolo de conotațiile contextual-antisemite ale titlului, Eliade respinge vehement și alte eventuale decodări ideologic-performative ale acestuia. Retrospectiv, tot în *Memorii*, analogiile defavorabile stabilite de Călinescu, și anume acuza de pasișă a problematicii gidiene (ideea amoralismului și teoria actului gratuit) sunt respinse în favoarea unei sfere mai largi de circumscriere a tipologiei românești. Astfel, pentru aceste personaje extrase din peisajul ideatic al anilor '30, autorul propune surprinzătoare similitudini cu eroii Renașterii italiene, în încercarea de a transplanta această „genealogie“ în mediul autohton, dar și pentru a înnobila cultural tipologia lor incendiară: „Ca toți tinerii de vârsta mea, citisem și eu câteva cărți de André Gide, dar în ceea ce mă privea admiram mai mult criticul și eseistul din *Prétextes*, decât pe autorul romanelor «imoraliste». [...] Pe de altă parte, voiam să dau un anumit prestigiu existențial și axiologic unor comportamente românești, care fuseseră până atunci interpretate exclusiv sociologic sau condamnate, moralizant, în literatură. [...] Noțiunile de destin, operă, libertate interioară le erau indiferente sau inaccesibile. «Huliganii» mei existau însă pe un alt nivel. Ceea ce îi interesa în primul rând era dobândirea unui mod de a fi care le-ar fi îngăduit, pe de o parte, să «creeze», iar, pe de altă parte, să «triumfe în Istorie». Mai mult decât cu eroii lui Gide, «huliganii» mei se asemănau cu anumiți eroi ai Renașterii italiene. Credeam în posibilitățile unei Renașteri românești și de aceea îmi îngăduiam să descriu asemenea eroi. Dar, pe de altă parte, îmi era teamă că «Istoria» ne va împiedica s-o înfăptuim. Cu deznădejde, încercam să-mi închipui ce-ar fi fost de făcut.“ Ca și *Întoarcerea din Rai*, și acest roman ar fi fost scris cumva *à contre coeur*, iar pactul ficțional, atipic, presupune și acum un permanent „litigiu“ între autor (dar nu și narator, care, în calitatea lui de „partener“ poate fi când imparțial, când empatic) și personaje. Autorul însă se disociază în permanență de ele, care, la rândul lor, n-ar fi ezitat să-l taxeze drept „ridicol“ pe creatorul lor.

Astfel de delimitări nu apar doar retrospectiv, în *Memorii*. De la bun început, într-unul dintre primele interviuri acordate după apariția romanului¹, scriitorul insistă asupra decodării atipice a conceptului din titlu, precizând că este cu totul alta decât cea vehiculată în presa interbelică și stabilind surprinzătoare analogii cu sensurile vehiculate de poezii revoluționari ruși, prin care deturna eventualele afilieri ideologice (de dreapta sau extrema dreaptă) ale personajelor. Iată declarația sa din 1935, cu trimiteri ambivalente la mitul tinereții și al vitalismului biologic: „Titlul e cam riscat și cam confuz, recunosc. «Huliganii» au îndeobște o semnificație politică. Cu atât mai rău pentru oamenii care sunt obsedați de asemenea semnificații politice; mai precis, de confuziile create de gazetăria politică. «Huligan» este în primul rând un om viu, adică un om tânăr, stăpânit numai de biologia lui, fascinat de puterea lui obscură, de libertatea tinereții sale, și care nu recunoaște, nu poate recunoaște nicio rigoare din afară, nicio morală, nicio superstiție legitimă. Acesta este sensul pe care i l-au dat poezii ruși, îndeosebi cei revoluționari, și acesta este sensul pe care îl accept și eu, deși nu sunt nici poet, nici revoluționar, și nu am o prea exagerată stimă pentru poezii ruși revoluționari. Nu țin prea mult la acest termen de «huligan», dar mi se pare că nu există, în nicio limbă europeană, un alt termen similar; care să exprime, adică, acel moment grandios de spargere, de rupere a tuturor limitelor exterioare, de negare a tuturor valorilor, de încredere oarbă în tine-rețea ta, în forța ta, în destinul tău, încredere care justifică, pentru tine, orice crimă și orice violență.“ Și de astă dată scriitorul respinge o eventuală interpretare în cheie politică a scrierii, plasând problematica romanului în zona metafizic-existențialistă: „Evident, nu e o acțiune politică. Eroii mei sunt preocupați numai de biologie și morală; singurele realități care contează, de altfel, dacă înțelegem «morală» așa cum o înțeleg ei, adică metafizică. Politica nu mă interesează. Și numai o mică parte din personagiile mele se interesează întâmplător și de politică...“ Astfel, „huliganismul“ ar fi o experiență necesară, fie și *in extremis*, ca explozie „trăiristă“ a tinereții (spirituale și biologice) și ca modalitate de a pune sub semnul întrebării calmul burghez al existenței. Chiar și în această accepțiune „vitalistă“,

¹ D. Mircea Eliade ne vorbește despre „Huliganii“, *Rampa*, an XVIII, nr. 5372, 7 decembrie 1935, p. 1.

Eliade respinge o asemenea postură ideologic-existențială, socotind-o, în ultimă instanță, refractară **contemplației**: „Sunt tineri care n-au cunoscut deloc momentul huliganic. Tineri pe care, în paranteză fie spus, îi plâng din toată inima. Sunt alții care depășesc repede acest moment huliganic. Este cea mai penibilă criză a tinereții această depășire a huliganismului. E mult mai grav decât un amor defunct sau un an de foame... [...] pentru mine, experiența huliganică – cu toate freneziile și voluptățile ei biologice – este o experiență de ordin inferior. Incapacitatea de *contemplație* în suferință – iată viciul său esențial. Pe un huligan, suferința îl îndârjește, îl bestializează, îl umilește; în niciun caz nu-l ajută să contemple. Incapacitatea aceasta de *contemplație* în suferință nu e specifică numai huliganilor. Românul mijlociu, românul de treabă, mitocanul este tot atât de incapabil de *contemplație* în suferință. El se îmbată, umilește sau omoară, ca să uite suferința, ca să se răzbune împotriva ei – dar nu o poate transcende, nu poate *contempla*...”

Conștient așadar de importanța paratextelor explicative, pe care le consideră consubstanțiale procesului de creație și bune instrumente de „ajustare” a orizontului de așteptare al publicului cititor, dar și de expunere a intențiilor auctoriale, Eliade publică o altă intervenție amplă, „*Huliganii*”, în *Cronicarul*, an VIII, nr. 34, 11 mai 1936, p. 5. Aici, scriitorul revine asupra experienței huliganice, anexând-o indirect mai vechii „apologii a virilității”, simbolisticii apocaliptice-motivaționale (din *Anno Domini*), angoasei ratării și obsesiei „căderii în Istorie”, dar salvând-o ca beatitudine a unei biologii vitaliste. Cu alte cuvinte, Eliade interpretează conceptul și morala „huliganică” în cheie simbolică, echivalându-le cu un mit degradat, postparadisic, aparținând unor personaje „întoarse din Rai”: „«Huliganismul» reprezintă o a doua adolescență; el reia motivele dominante ale adolescenței (sexualitatea, egocentrismul, magnifica încredere în sine) și le împletește cu un motiv nou, care nu exista în adolescență: teama ascunsă de ratare, groaza de a fi păcăliți de viață. De aceea «huliganii» – adică tinerii care cred că deschid o epocă nouă în istorie, că lumea există și crește prin ei – simt nevoia să-și verifice neconținut forțele lor, să se asigure de libertatea și puterea lor. Ei n-au descoperit, încă, dragostea; au redescoperit însă sexualitatea. În aventurile erotice își verifică existența – deși afectează o totală indiferență față de femeie.

[...] Huliganismul înseamnă, într-un cuvânt, o concepție magică, o încredere fără margini în forța și libertatea omului. La această concepție participă toți tinerii care n-au întâlnit încă «obiectivitatea», «realitatea» – poate, care n-au iubit.”

Pe de altă parte, aceeași grijă de a disocia semnificația titlului de accețiunea curentă a conceptului de „huligan” o au și cei care anunță apariția romanului în presa vremii. De pildă, o notiță anonimă de semnalare sună astfel: „E de la sine înțeles că «huliganii» d. Eliade sunt intelectuali, iar huliganismul lor numai în ordin spiritual. Pentru a înlătura orice confuzie” (*Vremea*, nr. 416, 1 decembrie 1935, „Vitrina”, p. 8, nesemnăt). Un alt publicist din epocă, scriitorul Petru Manoliu, alias „Erasm”, face o adevărată campanie publicitară a scrierii în ziarul *Credința*, iar grija lui principală pare a fi tot dezambiguizarea conceptului incendiar din titlu: „«Huliganismul» spiritual al eroilor e, firește, cu totul altceva decât ceea ce ar părea, după uzul comun, la prima impresie. E crezul unor tineri înlănțuiți într-un idealism deșuchiat, porniți să cucerească viața, năvălitori ca hoardele înfometate. Cea mai mare parte dintre acești eroi, în felurite chipuri, e cuprinsă de această sete de înfăptuire a unui ideal, sau distrugere complectă a lui, purtată într-un tempo excesiv, specific autorului?” Două săptămâni mai târziu, când cartea deja intrase în librării, publicistul revine, tot în *Credința*³, asupra semnificației titlului, stabilit mai mult din „constrângeri ... comerciale”, glosând pe tema tipologiei din roman: „Huliganul are azi o oarecare reclamă prin aspectul său politic. Huliganul este antisemitul... Or, Mircea Eliade nu a scris o carte cu asemenea oameni. Eroii lui Eliade sunt oameni cari vor să facă mai mult decât le este îngăduit. Vor să răstoarne lumea, să o prefacă, să o facă altfel de cum este, poate mai bună, în orice caz *altfel*. Vedeți așadar că avem de a face cu niște adolescenți. Un subiect deci drag lui Mircea Eliade, un subiect drag pe care Eliade îl tratează de data aceasta ca amintirea tuturor greșalelor făcute și cu toată maturitatea sa de acum.”

Chiar și așa, scriitorul se va delimita până târziu, în anii '70, de acest roman, pe care îl va resimți ca pe un corp străin, ca pe un fel

² *Mircea Eliade*, „*Huliganii*”, *Credința*, an III, nr. 595, 21 noiembrie 1935, „Țintar”, p. 4.

³ Nr. 605, 3 decembrie 1935, „Țintar”, p. 4, *Mircea Eliade*, „*Huliganii*”, 2 vol.

de manifestare imprevizibilă a unui imaginar al violenței pe care nu și-l recunoaște și care, mai ales, nu îl reprezintă.

*Eliade despre propriul roman, cu prilejul recitirilor acestuia.
Alte delimitări de caracterul violent al scrierii. „Stafile“
huliganilor și mai 1968*

Acestea fiind spuse, diferite observații ale autorului despre profilul personajelor sale nu mai par atât de neașteptate. Ca și în cazul romanului precedent, *Întoarcerea din Rai*, și prin *Huliganii* se exorcizează substratul profund și extrem-violent al întregului imaginar al „virilității“ papiniene, deliberat hipertrofiat în act și diminuat în spirit, complicat ideologic și, în ultimă instanță, ejectat apoi ca inferior. Agresivitatea acestor ființe de hârtie i-ar fi provocat la un moment dat chiar o *stare de boală*. Se remarcă și acum caracterul ambivalent al raportării scriitorului la propriul univers ficțional: Eliade ajunge să perceapă în termenii maladivului universul „huliganilor“ pe care el însuși îl crease. Astfel, în *Memorii*, apare următoarea confesiune despre experiența finalizării romanului: „Ultima parte am scris-o cu greutate, aproape bolnav. Brutalitatea anumitor scene, cruzimea unor personaje mă îmbolnăviseră. Dar mi-era peste putință să renunț la ele sau să le atenuez sălbăticia. Voisem să scriu romanul «huliganilor» și nu mai puteam da înapoi. Toate acele erori trebuiau să fie răscumpărate mai târziu, în *Viață nouă*. Era prețul pe care-l plăteau unele personaje ca să poată deveni ele însele. Am terminat romanul cu un mare efort, chinuit, așa cum mi-a fost dat să închei aproape toate cărțile mele.“

Și alte recitiri aduc accente critice, scriitorul neezitând să-și exprime insatisfacția față de tematica, stilul abordat și profilul personajelor. Într-un anumit sens, relectura *Huliganilor* prilejuiește aspre rechizitorii față de modul în care transfigurase ficțional peisajul ideologic al anilor '30. Astfel, în primăvara lui 1945, așadar după apariția ediției a III-a a scrierii (din 1943), „îmbătăt“ de entuziasmul fiicei sale vitrege, Giza, Eliade face și el o nouă lectură, pe care o încheie însă rapid: „Dar, după un ceas, renunț. Sexualitatea exasperată și brutală a acestei cărți pur și simplu mă îmbolnăvește. Philip Léon mi-a scris, prin 1936, că dacă într-adevăr *Huliganii* reflectează sufletul și ființa mea sunt un caz nenorocit; sexualitatea mă face

impenetrabil unei transfigurări spirituale. Credeam, atunci, că exagereză. Astăzi însă mă deprimă acest destin, această tulbure, nesățioasă carnalitate, care, fără îndoială, mă împiedică să mă «realizez» pe adevărata mea măsură.“⁴ Reflecții similare și o evaluare, profund „eliadescă“ a romanului, pe capitole și părți, într-o notație din 2 iunie 1945, cu prilejul recitirii scrierii în vederea unei eventuale traduceri în portugheză: „Al doilea și al treilea capitol din partea I, slabe. În general, toată partea I e inferioară părții a II-a. Altminteri, romanul se ține, e admirabil încheiat, și repet părerea mea: că, dacă ar fi avut două sute de pagini în plus, ar fi fost o capodoperă. Dar câtă cruzime! Sunt capitole care mă îmbolnăvesc pur și simplu prin sălbăticia lor. Personajele sunt uneori inumane – deși trăiesc, le simți vii. Mă întreb cum de am scris eu o asemenea carte la douăzeci și șapte de ani! Cum vedeam eu atunci viața, de am putut fi atât de crud? O singură explicație găsesc: exasperarea reîntoarcerii din India, ratarea acelei experiențe a absolutului.“⁵ Așadar, ca și *Întoarcerea din Rai*, și *Huliganii* ar reflecta, pieziș, un eșec existențial al autorului.

Câteva decenii mai târziu, pe când recitea romanul pentru a retrăi momentul 1935 în vederea scrierii *Memoriilor*, Eliade își mărturisește din nou nemulțumirea, invocând aceeași „bestialitate“ gratuită a protagoniștilor. Însă „huliganii“ deveniseră brusc contemporani, odată cu tinerii revoltați ai anilor '60, ca și cum „stafile“ ar fi prins viață. Astfel de contagiuni neprogramate și stranii, astfel de „reveniri“ contrariante (deoarece „fiii“ lui mai '68 aveau cu totul alte repere ideologice decât „părinții“ lor din anii '30-'40) îl fac pe Eliade cu atât mai sceptic în privința răbufnirilor biologic-vitaliste, cu eventualele lor derive de ordin politic. Iată notația sa din *Jurnal*, datată 15 august 1964: „Nu l-am mai recitit, cred, de vreo douăzeci de ani, din Portugalia. Episoadele cu familia Lecca, Mitică Gheorghiu, Nora, Petru Anicet mi s-au părut admirabile. Dar n-am avut răbdare să citesc paginile de convorbiri și discuții «teoretice». Cruzimea anumitor scene m-a exasperat. Dar poate tocmai sălbăticia, bestialitatea

⁴ Notație din 22 mai [1945], *Jurnalul portughez și alte scrieri*, prefață și îngrijire de ediție de Sorin Alexandrescu, studii introductive, note și traduceri de Sorin Alexandrescu, Florin Țurcanu, Mihai Zamfir, traduceri din portugheză și glosar de nume de Mihai Zamfir, vol. I, Editura Humanitas, București, 2006, p. 364.

⁵ *Idem*, p. 366.